

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه‌ای بر برنامه ریزی سکونتگاه‌های روستایی

دکتر حسن افراخته

انتشارات پرهام نقش

۱۳۹۰

سرشناسه :	افراخته، حسن، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور :	مقدمه ای بر برنامه ریزی سکونتگاه های روستایی/حسن افراخته.
مشخصات نشر :	تهران: پرهام نقش، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری :	۲۰۰ص:جدول.
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۶۱۲۶-۰۳-۶
وضعیت فهرست نویسی :	فیبیا
یادداشت :	چاپ قبلی کتاب در سال ۱۳۸۶ توسط انتشارات گنج هنر بوده است.
موضوع :	عمران روستایی — برنامه ریزی
رده بندی کنگره :	HN۴۹ ی۸ الف ۱۳۸۹۷
رده بندی دیویی :	۳۰۷/۱۲۲
شماره کتبخناسی ملی :	۲۱۹۸۲۰۹

پرهام نقش

مقدمه ای بر برنامه ریزی سکونتگاه های روستایی

- ◇ نویسنده : دکتر حسن افراخته
- ◇ ناشر : پرهام نقش
- ◇ ویراستار: پوران مرزبان پناه
- ◇ صفحه بندی : یحیی نوبخت
- ◇ لیتوگرافی : آئین پیام
- ◇ چاپ : سارنگ
- ◇ صحافی : بعثت
- ◇ نوبت چاپ : اول، ۱۳۹۰
- ◇ شمارگان : ۱۱۰۰
- ◇ قیمت : ۶۰۰۰ تومان
- ◇ شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۲۶-۰۳-۶

کتاب فروشی پرهام

خیابان انقلاب - ابتدای خیابان ۱۲ فروردین - پلاک ۲۹۷ - تلفن : ۶۶۴۶۸۲۳۵

چاپ و نشر محدوده اساتید تحصیلی این مرکز، نشر محفوظ است

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۱۱	پیشگفتار
	فصل اول : تعاریف و مفاهیم
۱۵	۱-۱ مقدمه
۱۵	۱-۲ تعریف برنامه ریزی روستایی از دیدگاه صاحب نظران مختلف
۱۷	۱-۳ عمران روستایی
۱۸	۱-۴ توسعه روستایی
۲۰	۱-۵ توسعه پایدار روستایی
۲۰	۱-۶ توسعه همه جانبه روستایی
۲۱	۱-۷ مکتب رهوت و توسعه یکپارچه روستایی
۲۱	۱-۸ پیش شرط های لازم جهت توسعه همه جانبه روستایی
۲۱	۱-۹ ویژگیهای توسعه همه جانبه روستایی از نظر متفکران جهان سوم
۲۲	۱-۱۰ انتقاد بردیدگاه توسعه یکپارچه روستایی
۲۲	۱-۱۱ چارچوبی برای توسعه روستایی همه جانبه
۲۴	۱-۱۲ نقطه نظر و خط مشی هایی در رابطه با توسعه روستایی
۲۴	۱-۱۲-۱ توسعه متوازن
۲۵	۱-۱۲-۲ عوامل نابرابری
۲۶	۱-۱۲-۳ گرایش شهری
۲۸	۱-۱۲-۴ روند در حال ظهور
۳۰	۱-۱۲-۵ ایجاد توسعه متعادل
۳۱	۱-۱۲-۶ خط مشی ها
۳۴	۱-۱۳ جمع بندی
۳۵	یادداشت ها
۳۶	منابع و مأخذ
۳۶	الف: منابع فارسی
۳۷	ب : منابع خارجی

فصل دوم: مروری بر الگوها و انواع برنامه ریزی توسعه روستایی

۴۱	۲-۱ انواع برنامه های توسعه روستایی
۴۱	۲-۱-۱ تقسیم برنامه از نظر ماهیت موضوع
۴۲	۲-۱-۲ تقسیم برنامه ها از نظر هدف
۴۲	۲-۱-۳ تقسیم برنامه از نظر طول اجرای برنامه
۴۲	۲-۱-۳-۱ برنامه های ضربتی
۴۲	۲-۱-۳-۲ برنامه های کوتاه مدت
۴۳	۲-۱-۳-۳ برنامه های میان مدت
۴۳	۲-۱-۳-۴ برنامه های دراز مدت
۴۳	۲-۲ الگوهای توسعه روستایی
۴۴	۲-۲-۱ روش بهبود
۴۴	۲-۲-۱-۱ استراتژی تکنوکراتیک
۴۴	۲-۲-۱-۲ استراتژی اصلاح طلبانه
۴۴	۲-۲-۲ شیوه دگرگون سازی
۴۵	۲-۳ برنامه ریزی برای جلوگیری از فقر و نابرابری روستایی
۴۶	۲-۳-۱ برنامه ریزی
۴۶	۲-۳-۲ مشارکت
۴۶	۲-۳-۳ نظارت
۴۶	۲-۳-۴ ارزشیابی
۴۶	۲-۳-۵ برنامه ریزی روستایی در رابطه با نقش شهر
۴۸	یادداشت
۴۸	منابع و مأخذ

فصل سوم: سازمان فضایی و مکان های مرکزی

۵۱	۳-۱ ساختار فضایی
----	------------------

فهرست عناوین

صفحه

عنوان

۵۱	۳-۲ سازمان فضایی
۵۲	۳-۳ عوامل مؤثر در پیدایش تفکر سازمان فضایی و مکان های مرکزی
۵۲	۳-۴ ایده اندازه و فاصله گذاری سکونتگاه های انسانی
۵۳	۳-۵ هدف از ایجاد نظام منسجم و سلسله مراتبی مکان های مرکزی
۵۳	۳-۶ اصول کلی و مفاهیم کلیدی نظریه های مکان مرکزی
۵۴	۳-۷ قانون عرضه و تقاضا
۵۶	۳-۸ نظریه وان تونن
۵۶	۳-۹ فرضیه های مدل تونن
۵۶	۳-۱۰ اصول نظریه وان تونن
۵۷	۳-۱۱ نظریه تونن
۵۹	۳-۱۲ تنوری کریستالر
۶۰	۳-۱۲-۱ اصول بازاریابی یا عرضه
۶۱	۳-۱۲-۲ اصل ترابری
۶۱	۳-۱۲-۳ اصل اداری
۶۲	۳-۱۳ فاصله سکونتگاهها
۶۳	۳-۱۴ توزیع جمعیت در مراکز سکونتی
۶۴	۳-۱۵ نظریه مکان مرکزی اگوست لوش
۶۵	۳-۱۶ مراحل لازم برای دست یابی به وضعیت تعادل و نظم هندسی در نظریه لوش
۶۶	۳-۱۷ نواحی بازاری گالپین
۶۷	۳-۱۸ رهیافت های توسعه فضایی
۶۷	۳-۱۸-۱ رهیافت مراکز رشد
۶۸	۳-۱۸-۲ یکپارچگی فضایی عملکردی
۶۹	۳-۱۸-۳ رهیافت تمرکز زدایی قلمروی یا رهیافت اگروپولیتن
۶۹	۳-۱۸-۴ رهیافت عملکرد شهر در توسعه روستایی
۷۰	۳-۱۸-۵ رهیافت ساختار روستایی پیش رونده

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۷۰	۳-۱۸-۶ رهیافت برنامه ریزی مراکز روستایی
۷۱	۳-۱۹ نظریه فرید من
۷۲	۳-۲۰ نظر نویسندگان هندی
۷۳	یادداشت ها
۷۴	منابع
۷۴	الف: منابع فارسی
۷۴	ب : منابع خارجی
فصل چهارم: نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت و خدمات	
۷۷	۴-۱ مقدمه
۷۸	۴-۲ الگوی مناسب شبکه خدمات رسانی
۷۹	۴-۲-۱ حوزه روستایی
۷۹	۴-۲-۲ مجموعه روستایی
۷۹	۴-۲-۳ منظومه روستایی
۷۹	۴-۳ تعیین حدود فضاهای روستایی
۸۰	۴-۴ تعیین مراکز سطوح مختلف سکونتگاه های روستایی
۸۰	۴-۴-۱ روش ترکیبی
۸۲	۴-۴-۲ روش مرکز نقل جمعیتی
۸۳	۴-۴-۳ روش های قابلیت دسترسی
۸۳	۴-۴-۳-۱ روش ماتریس ارتباطات
۸۴	۴-۴-۳-۲ روش آلفونس شیمبل
۸۵	۴-۴-۳-۳ میزان قابلیت دسترسی با استفاده از فاصله سکونتگاهها
۸۵	۴-۴-۳-۴ روش آماری
۸۶	۴-۴-۳-۵ روش مرکزیت هندسی با استفاده از رگرسیون خطی
۸۶	۴-۵ نحوه تجهیز مراکز روستایی به خدمات مورد نیاز

فهرست عناوین

صفحه

عنوان

۹۱	۴-۶ تعیین سلسله مراتب سکونتگاه ها
۹۱	۴-۱ میزان سنجش نهادی گاتمن
۹۲	۴-۲ روش تکسونومی عددی
۹۳	۴-۳ تحلیل خوشه ای
۹۶	۴-۴ تحلیل مؤلفه های اصلی
۹۸	۴-۵ روش ضریب محرومیت
۹۸	۴-۶ روش شاخص گذاری
۱۰۰	۴-۷ روش مک گرانهان
۱۰۲	منابع

فصل پنجم: تکنیک های تحلیل فضایی

۱۰۵	۵-۱ کاربرد تحلیل فضایی در برنامه ریزی ناحیه ای
۱۰۷	۵-۲ شاخص تمرکز
۱۰۹	۵-۳ شاخص تعیین نابرابری نواحی
۱۱۱	۵-۴ روش اراس دیک (R.S Dick)
۱۱۴	۵-۵ مدل دسترسی
۱۱۴	۵-۶ مدل آنتروپی
۱۱۶	۵-۷ منحنی لورنس
۱۱۷	۵-۸ مطالعه مراکز بازاری
۱۲۰	۵-۹ نقشه های تحلیلی
۱۲۰	۵-۱۰ نمودارهای آماری
۱۲۰	۵-۱۰-۱ نمودار خطی
۱۲۱	۵-۱۰-۲ نمودار های میله ای
۱۲۱	۵-۱۰-۳ نمودار دایره ای
۱۲۲	۵-۱۰-۴ نمودار پراکندگی

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۱۲۳	۵-۱۰ هیستوگرام
۱۲۳	۵-۱۰-۶ نمودار هرم سنی
۱۲۳	۵-۱۰-۷ نمودار تصویری
۱۲۳	۵-۱۰-۸ نمودار پدیده های متحرک
۱۲۳	۵-۱۰-۹ نمودارهای سازمانی یا چارت سازمانی
۱۲۴	۵-۱۰-۱۰ نمودار سه گوش
۱۲۴	۵-۱۰-۱۱ نمودار ستاره ای
۱۲۵	۵-۱۱ مدل تحلیلی SWOT
۱۲۷	۵-۱۲ مدل فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP
۱۳۱	یادداشت ها
۱۳۱	منابع

فصل ششم: استفاده از آزمون های آماری در تحقیقات روستایی

۱۳۵	۶-۱ مقدمه
۱۳۶	۶-۲ آزمون تشخیص نرمال بودن داده ها
۱۳۸	۶-۳ آزمون کرونیخ آلفا (روایی پرسشنامه)
۱۴۰	۶-۴ آزمون فریدمن
۱۴۲	۶-۵ آزمون (T-Student)
۱۴۴	۶-۶ رگرسیون (Regression)
۱۴۷	۶-۷ آزمون کی دو (X^2)
۱۴۹	۶-۸ آزمون واریانس یک طرفه
۱۵۱	۶-۹ آنالیز واریانس فاکتوریل
۱۵۵	۶-۱۰ رگرسیون لجستیک Logistic Regression
۱۵۸	۶-۱۱ تحلیل مسیر
۱۶۲	منابع و مأخذ

فصل هفتم: شهر گرایی روستایی

۱۶۵	۷-۱ مقدمه
۱۶۶	۷-۲ شهر گرایی روستایی
۱۶۶	۷-۳ عوامل موثر شهر گرایی روستایی
۱۶۶	۷-۳-۱ بحران شهرها
۱۶۷	۷-۳-۲ قدرت جاذبه روستاهای پیرامون شهری
۱۶۸	۷-۳-۳ نقش وسایل حمل و نقل
۱۶۸	۷-۴ ترکیب جمعیتی روستانشینی شهری
۱۶۸	۷-۵ رقابت در کاربری زمین
۱۶۹	۷-۶ لطمه به محیط زیست
۱۷۰	۷-۷ جهانی شدن و رقابت در کاربری زمین در حاشیه شهر
۱۷۱	۷-۷-۱ اثرات کلان
۱۷۲	۷-۷-۲ اثرات در سطح خرد
۱۷۳	۷-۸ واکنش منطقی به پیشروی شهری
۱۷۴	۷-۸-۱ صاحبان کشاورزی
۱۷۴	۷-۸-۲ ساکنان حومه شهری
۱۷۵	۷-۸-۳ مصلحت شهر مرکزی
۱۷۶	۷-۹ جنبه های برنامه ریزی
۱۷۹	۷-۱۰ جمع بندی و نتیجه گیری
۱۸۱	یادداشت ها
۱۸۱	منابع
۱۸۳	ضمائم
۱۸۳	ضمیمه ۱
۱۹۲	ضمیمه ۲

پیش گفتار:

در دوره های مختلف آموزشی رشته جغرافیا و رشته هایی که به نوعی با مطالعه سکونتگاههای روستایی ارتباط دارند، دروسی تحت عناوین "برنامه ریزی روستایی"، "گارگاه برنامه ریزی روستایی" و "توسعه روستایی" تدریس می شود. کتاب های متعدد و گاه سودمندی وجود دارند که موضوعات مختلف دروس مذکور را تحت پوشش قرار می دهد. این مطالب در جزوات و کتب مختلفی چون جغرافیای روستایی، برنامه ریزی ناحیه ای، نظریه های مختلف اقتصاد توسعه و تحلیل های کامپیوتری مربوط به قلمرو روان شناسی پراکنده اند. برنامه ریزی، تخصصی بین رشته ای است اما آنچه را که در چارچوب درس مذکور تدریس می شود، می توان در جزوه ای واحد جمع آوری کرد؛ درسنامه حاضر در راستای این هدف تدوین شده و سعی بر آن بوده است که با ارائه مدل ها و مثال های ملموسی درک مطالب را آسان تر نماید تا قابل استفاده دانشجویان و کسانی باشد که به با طرح های مختلف سکونتگاههای روستایی سر و کار دارند.

مجموعه حاضر شامل هفت فصل می باشد. در فصل اول تعارف، مفاهیم و خط مشی های برنامه ریزی روستایی از نظر می گذرد. در فصل دوم بعد از مروری به الگوها و انواع برنامه ریزی روستایی به نکاتی در رابطه با "برنامه ریزی برای جلوگیری از فقر و نابرابری روستایی" و "برنامه ریزی روستایی در رابطه با نقش شهر" اشاره شده است.

فصل سوم به سازمان فضایی و مکان های مرکزی اختصاص یافته و رویکردهای مختلف مربوط را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. نظام سلسله مراتب مراکز سکونتی در فصل چهارم بررسی شده است. در این فصل روش های مختلف تعیین مراکز سطوح مختلف سکونتگاههای روستایی به تفصیل مورد مطالعه قرار گرفته است.

تکنیک های تحلیل فضایی و مدل های مختلف آن مطالب فصل پنجم را تشکیل داده است. فصل ششم آزمون های مختلف آماری و موارد استفاده آنها را با ذکر مثال هایی در قلمرو توسعه روستایی با استفاده از نرم افزار "اس پی اس اس" معرفی کرده است. فصل پایانی، شهرگرایی روستایی، عوامل و عواقب آن را بررسی کرده و به تغییرات کاربری زمین در حاشیه شهر تحت تاثیر جهانی شدن به عنوان یکی از عوامل موثر در گسترش شهرگرایی روستایی پرداخته است. امید است این مجموعه بتواند نیاز درسی دانشجویان عزیز را مرتفع ساخته و مورد استفاده دست اندرکاران برنامه ریزی سکونتگاههای روستایی قرار گیرد.

ضمن پوزش صمیمانه از بابت کمبودها و نواقص این مجموعه، از کلیه کسانی که در راستای رفع نواقص و تکمیل آن مساعدت نمایند، پیشاپیش سپاسگزاری می نماید.

حسن افرخته

زمستان هزار و سیصد و هشتاد و شش